

In This World

Människor världen över flyr dagligen från sina hemländer. För många av dem slutar resan i tragedi. Regissören Michael Winterbottom har försökt att ge två av dessa anonyma öden ansikten. Fiktivt men i en dokumentär kostym skildras två afghanska pojkars långa resa mot en värld de tror skall ge dem ett bättre liv.

Rekommenderat för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Februari 2002. I pakistanska Peshawar nära gränsen till Afghanistan ligger flyktinglägret Shamshatoo. Hit har över 50 000 afghaner sökt sig ända sedan slutet av 70-talet. Sovjets invasion, talibanernas styre och USA:s bombningar har bidragit till den stora flyktingströmmen. Många barn har aldrig upplevt något annat och flera av dem är nu föräldralösa.

Jamal 16 år, är en av dem. Han arbetar hårt varje dag i en tegelstensfabrik för en spottstyver. När hans farbror berättar att han tänker skicka sin son Enayat, Jamals kusin, till London öppnar sig en chans för Jamal som erbjuds att få följa med eftersom han kan engelska.

Resan handlar om att illegalt ta sig över flera gränser med falska papper och identitetshandlingar vilket innebär att man kommer att bli beroende av en lång rad personer som kan hjälpa dem vidare. Och det visar sig finnas gott om "välgörare" längs vägen, bara man har pengar.

Trots varnande ord från släktingar börjar de sin farofyllda resa mot England och "friheten". Den avgörande summan kommer att överlämnas när pojkarna är välbehållna framme.

Det blir en över sex månader lång och farlig resa med bussar, bilar och otaliga lastflak längs Sidenvägen från Peshawar genom pakistansk och iransk öken, fotvandring över bergen som gränsar till Turkiet och en, som det kommer visa sig tragisk, båtetapp till Italien.

Första bakslaget drabbar dem när de i Iran avslöjas som afghaner av militärpolis och omgående skickas tillbaka till Pakistan. Detta trots att de har slängt sina gamla kläder och försökt tala farsi istället för sitt eget språk pashtu. Resan börjar om och ännu mer pengar spenderas på tillfällig logi och rangliga, hasardartade bilresor.

De flesta de möter längs vägen utnyttjar deras utsatta situation men en vänlig kurdisk familj vid turkiska gränsen ger dem husrum, mat, och köper även skor åt dem utan att verka kräva

något i gengäld. Etappen över de snöklädda bergen mellan Iran och Turkiet blir dramatisk och i mörkret blir de beskjutna medan de pulsar fram i den knädjupa snön.

Väl i Istanbul får de en liten glimt av vad västvärlden har att erbjuda genom förbiflimrande tevebilder och reklam. Nu får de också sällskap på resan av en familj med ett spädbarn som drömmar om att ta sig till Danmark. Under några dagar arbetar Jamal och Enayat i en källarfabrik under undermåliga förhållanden, uppenbarligen i sällskap med andra rädda människor på flykt i laglöst land.

Ägaren till fabriken är orolig att de skall upptäckas och skickar dem vidare. Denna gång packas de in i en långtradarcontainer som skall föra dem till Italien. Den mörka stålbehållaren visar sig vara en dödsfälla och under den över fyrtio timmar långa färden mattas de instängda människornas skrik och bankningar av för att helt ha tystnat när båten lägger till i Trieste. Jamal och spädbarnet visar sig vara de enda överlevande och chockad flyr Jamal, omtöcknad rätt in i ett främmande land.

Under en tid försöker han sälja krimskrams till turister men det visar sig vara svårt att försörja sig. Han försitter därför inte chansen att stjäla en plånbok och för pengarna köper han sig en tågbiljett som ska ta honom vidare norrut.

Jamal hamnar i den franska kuststaden Sangatte i ett gigantiskt uppsamlingsläger för flyktingar där andra i hans situation fördriver en klaustrofobisk tillvaro spelandes kort eller "dealandes" småaffärer.

Här möter han Josef, en rutinerad vagabond som redan varit i London och jobbat, och som är fast besluten ta sig dit igen. Som en sista utmaning lägger de sig på bräddor under en långtradarare som lastas på ett tåg genom tunneln under engelska kanalen.

Jamal får arbete på en restaurant och ringer hem till sina släktingar. Till Enayats förkrossade far kan han bara säga att kusinen inte längre finns "i denna världen".

I de sista bilderna ser vi åter barn som leker i flyktinglägret i Pakistan. Än så länge sorglösa men vilken framtid väntar dem? I eftertexterna berättas att Jamal beviljats tillfälligt uppehållstillstånd som minderårig men att han kommer att utvisas innan sin 18-årsdag.

Människovärde

Redan när kusinernas resa planeras visar det sig att många är villiga att hjälpa till bara det finns pengar. Jamal och Enayat har förvandlats till en handelsvara som de flesta anser sig ha full frihet att utnyttja. De betalar överpriser för torftiga rum att övernatta i och de lastas på flak tillsammans med djur eller bland fruktlådor. Över deras huvuden utbyter man sedelbuntar och talar om dem som vore de mindre värdefulla gods som kan fraktas hit och dit. Den fruktansvärda färjetransporten där alla utom Jamal och spädbarnet kvävs till döds blir det slutgiltiga beviset på hänsynslösa flyktingmugglars iskalla cynism.

Under resans gång är det ingen som undrar hur de mår eller om de behöver något. Däremot är man snabb att acceptera mutor. Undantaget är den kurdiska familjen som visar medmänsklighet, värme och förståelse. De tas väl om hand och för en del av de pengar de betalat till familjen går husets son ut och köper skor till Jamal och Enayat. Någon har sett deras behov.

- Pojkarna har inga personliga tillhörigheter av värde förutom Enayats freestyle. När Jamal ger den i muta till en polis blir det en nästan obegripligt stor besvikelse för Enayat. Men vi inser att för honom var det en present och något som påminde honom om hans familj. Fundera över symbolvärdet av denna enda värdefulla ägodel. Hur mycket den betydde för honom och hur lite den antagligen betydde för vakten.

I Iran möter de en man som kräver att de slänger sina typiskt afghanska kläder, "this is just fucking shit", och att de slutar att tala sitt språk öppet. Visserligen är detta en försiktighetsåtgärd men det blir också en förnedrande situation där pojkarna berövas sin identitet och får klart för sig att de som afghaner inte står högt i kurs. Under en bussrazzia betraktas de genast som utböllingar, utpekade och avvisade.

- Fundera över hur pojkarna känner när de tvingas förneka sitt ursprung för att smälta in i ett land där invånarna underförstått är "bättre", mer civiliserade, högre utbildade.

Närmare sitt mål, i Turkiet, blir det uppenbart att den världen de drömt om inte står där med öppna armar. Trots att de betalat stora summor för flykten har man ändå mage att utnyttja dem som billig arbetskraft. Deras rädsla att bli utvisade blir det perfekta alibit för mindre nogräknade människor att låta dem arbeta under förhållanden de egna medborgarna knappast skulle acceptera. När Jamal ensam försöker hanka sig fram i Italien genom att sälja tingeltangel blir det uppenbart hur nedvärderande människor ser på honom. Han motas diskret bort, eller bevärdigas inte med en blick.

- Hur rimmar deras drömmar med verkligheten de möter som flyktingar i ett främmande land? Vi har väl alla någon gång mött de där barnen som tigger eller säljer saker på gatan när vi är på semester. Vilka tankar brukar då fara genom våra huvuden? Även om vi tror oss om att värdera alla människor lika, kan vi ärligt säga att vi värderar och behandlar dem som jämlikar?

Kommer *In This World* få oss att tänka annorlunda nästa gång vi möter ett sånt barn?

- Jamal och Enayat reduceras i sin utsatta situation till en handelsvara. Packas, stuvas, fraktas och betalas för. Till sist berövas de sin identitet. Fundera över hur de behandlas under resans gång. Vad berövar en människa hennes människovärde? Vad gör de för att behålla sin värdighet i svåra situationer? Vad är människovärde för er?

- Redan i ett flyktingläger där man tilldelas ett tält, tre filter och små ransoner av mat är ens människovärde devalverat. Den föräldralöse Jamal som trots sin ringa ålder arbetat nästan gratis och bara haft livets nödortf hade ändå en trygghet i sina släktingar, sitt namn och sitt språk i lägret. Hade han i själva verket mer människovärde där, trots sin fattigdom än som flykting? Tycker ni att han gör ett bra val när han ger avkall på denna trygghet inför möjligheten att skapa sig ett bättre liv. Kan man överhuvudtaget uttala sig om sådana saker om man inte varit i samma situation själv?

Regisserad verklighet

In This World är en spelfilm efter ett skrivet manus. Men den har många drag som gör att den mer liknar en dokumentär. De två pojkarna, Enayatullah och Jamal Udin Torabi, som agerar i filmen fann regissören på plats i Peshawar och filmens öden skulle mycket väl ha kunnat vara deras egna.

Dialogen improviserades fram och ingen tvingades säga repliker som kunde kännas onaturliga. Inramningen av filmen med en speakerröst, statistik och information, och kartor som beskriver resans väg förstärker känslan av dokumentärt material och med en estetik hämtad från nyhetsmagasin på tv.

Regissören har berättat hur det närgångna filmandet i befintliga miljöer både var en tillgång och en utmaning. Filmens producent åkte ofta i förväg för att rekognoscera för att filmandet skulle flyta smidigt. Ett litet team gjorde att de smälte in utan att väcka uppmärksamhet samtidigt som de knappast imponerade när de skulle passera vägsräddningar och gränsposteringar. Pojkarna som även i verkligheten var illegala flyktingar hade problem att resa samma väg som det övriga filmteamet och afghansk militärpolis följde efter dem under flera dagar. Precis som i filmen krävdes det hemlighetsmakeri innan de lyckades ordna giltiga papper.

En filminspelning innebar naturligtvis ett fantastiskt avbrott i vardagen för de två pojkarna. Skulle de stå ut med att efter åtta veckors filmande återvända till sitt vanliga liv i Peshawar? Enayatullah återvände till sin familj medan Jamal likt sitt filmiska alter ego for till England. För tillfället bor han i en engelsk familj och går i skolan. Vad som händer när han fyllt arton är lika osäkert som för filmens Jamal.

- Att på ett realistiskt sätt skildra en värld och så dramatiska öden som pojkarnas kräver svåra övervägningar. Man rycker upp två unga män från deras fattiga vardag och låter de agera i en film som skulle kunna handla om dem själva. Är det ett bra sätt för att kunna komma så nära sanningen som möjligt? Vad har en filmare för ansvar gentemot dem han vill skildra? Kan det uppfattas som cyniskt att använda "riktiga" människor bara för att vi som publik skall få den där extra kittlingen att det här är på riktigt? Eller är det enda sättet för att nå oss på ett djupare plan och tvinga oss att inse fakta och inte avfärda det med att det bara är film?

En lätt digital handkamera bidrar starkt till den närvarande känslan i filmen. I scenen när pojkarna frågas ut på bussen eller när de tillsammans med de andra flyktingarna delar den traumatiska upplevelsen i containern är det svårt att ens tänka sig att det finns en kameraman i närheten.

Mycket av flykten sker i mörker och kameran registrerar kanske bara strimman av en ficklampa eller en skugga. En del scener, som den när de vandrar över gränsen till Turkiet filmas med mörkerkamera vilket tillsammans med den kaotiska ljudbilderna av beskjutning, häftig andhämtning, viskningar och trampet av snö förstärker det autentiska intrycket. Vi är där tillsammans med de flyende.

In This World är en sällsam blandning av realism och vemodig poesi. Jämte den mörka realistiska oförskönade skildringen existerar en vardaglig poesi. Bilder som i sin enkelhet skänker hopp och eftertanke. Den lokalfärgade musiken är ständigt närvarande och skänker ändå en slags värdighet åt den afghanska kulturen och de människor som tvingas ge upp den.

- Kameran fångar det vackra i landskapet, öken och berg, som befolkas främst av fattiga människor som sköter sina dagliga sysslor. Landsbygd ställs mot stad. De utbildade mot de intellektuella och en värld av ökande kapitalism. Ett återkommande tema är barnen som leker, bråkar, ständigt spelande fotboll. Bilderna på barnen som vi återvänder till i filmens slut blir en påminnelse om deras barnlighet och deras rätt till sin egen barndom. Men deras sorglösa lekar kan bytas ut mot en livsavgörande ofrivillig resa imorgon. Fundera vidare över symboliken i detta. Är just fotbollsspelandet ett särskilt medel för skapande av identifikation?

En värld på flykt

Enligt FN finns det cirka 50 miljoner människor på flykt i världen idag. De flesta söker skydd i något närliggande land men en del, som Jamal och Enayat, söker sig längre bort till exempel till Sverige. Dessa resor har blivit en lukrativ business och nästan varje dag hör vi om flyktingar vars resa slutar i katastrof. Drunknade, ihjälkvävda eller förolyckade. Historien om Jamal och Enayat ger dessa anonyma öden ett ansikte.

Enligt FN:s flyktingkonvention, den så kallade Genèvekonventionen, som 130 länder, bland annat Sverige, skrivit under – är en flykting en person som har skäl att vara rädd för förföljelse i sitt hemland på grund av sin ras, sin nationalitet, att personen tillhör en viss samhällsgrupp, eller har en särskild religiös eller politisk uppfattning. I Sverige kan personer som anses ”skyddsbehövande” också få asyl. Det kan gälla personer som fruktar tortyr, dödstraff, förföljelse på grund av sexuell läggning, eller människor som drabbats av naturkatastrofer.

Till Sverige kommer varje år ett hundratal barn som liksom Jamal flyr utan föräldrar. Målet är att minderåriga skall återförenas med sina släktingar om det går, men dessa barn skall tills vidare garanteras förutom plats på Migrationsverkets grupphem, en plats i skola och gratis sjukvård precis som svenska barn.

Människors anledning att lämna sitt hemland kan skifta. Men för de allra flesta är det i desperation över sin situation som man själv, och kanske tillsammans med sin familj, tar steget ut i en ovisst tillvaro och en ofta farofylld väg dit. Jamal har redan börjat sin flykt genom att han befinner sig i ett flyktingläger. För honom finns inget att förlora. Enayats far önskar något bättre för sin son, och med tanke på de ekonomiska framtidsutsikterna och den politiska situationen i Afghanistan, ser han det som den enda utvägen.

- Fundera över vilka förhoppningar Jamal, Enayat och deras släktingar har på resan och den framtid som pojkarna kan få i väst. Vi ser Enayats fars ansikte när bussen far iväg. Vilka är hans farhågor?

- Att sätta sig in i hur det är att tvingas fly är svårt. Men fundera över på vilka bevekelsegrunder ni själva skulle vara beredda att ge upp allt. Ert land, ert språk, er stil och hela er identitet.

Just nu diskuterar EU hur den framtida flyktingpolitiken skall utformas. Europas gränser förtydligas och det kommer att innebära att människor utanför gemenskapen får ännu svårare att ta sig in. ”Fästning Europa” blir alltmer välbefäst.

- Detta är en stor fråga som handlar om balansen mellan global solidaritet, driften att se om sitt ”eget hus”, och rädslan för att vi skall få en urholkad europeisk välfärd. Kan en film som *In This World* bidra till en förståelse för att det faktiskt är människor och inte bara siffror i statistiken som varje dag försöker skapa sig ett bättre liv genom att ta sig till Europa? Att den frihet vi själva tar som självklar, för andra är så värdefull att man till och med är villig att offra livet för att ta del av den.

Läs mer om hur svensk lagstiftning definierar flyktingbegreppet och vilka regler som gäller för invandring på www.migrationsverket.se

Läs mer om situationen för afghanistanflyktingar på Svenska Afghanistankommitténs hemsida www.sak.a.se

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Storbritannien 2003

Manus: Toni Grisoni

Regi: Michael Winterbottom

Foto: Marcel Zyskind

Klippning: Peter Christelis

Musik: Dario Marianelli

I rollerna

Jamal – Jamal Udin Torabi

Enayat – Enayatullah

Enayats far – Jamau

Tekniska uppgifter

Speltid: 87 min

Format: Vidfilm

Ljudsystem: Dolby

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 3 oktober 2003

Distribution

NonStop Entertainment, Döbelnsgatan 24, 113 52 Stockholm Tel: 08-673 9988 www.nonstopentertainment.com